

УДК 631.16 (477.75)

*О.В. ОЛІЙНИК, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів
О.В. КЛЄПЧЕВА, здобувач*

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Інтегральна оцінка економічної стійкості сільськогосподарських підприємств

Постановка проблеми. Дослідження умов забезпечення економічної стійкості сільськогосподарського підприємства передбачає оцінку її рівня, який визначають його спроможністю забезпечувати збільшувану динаміку результативних показників діяльності в умовах дестабілізаційного впливу різноманітних ризиків. Водночас мета, завдання, принципи й показники оцінки стійкості аграрного підприємництва залежать від особливостей галузі, що зумовлює доцільність розробки специфічних методичних підходів до її здійснення з урахуванням складності цієї категорії, її залежності як від економічних, так і соціальних, технологічних та інших чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблем стійкості аграрного виробництва дає змогу переконатися у розмаїтті наукових підходів до методів її оцінки. Як показало вивчення робіт Е. Альтмана, У. Бивера, Г. Дейлі, С.М. Анохіна, В.І. Аранчій, І.В. Брянцевої, Б.К. Злобіна, О.О. Колобова, А.І. Хорєва й інших дослідників, вони відрізняються один від одного переважно складом і кількістю елементів, за якими визначають її часткові показники [1–6, 14–16, 18]. Варіацію ж складників пояснюють трактуванням сутності економічної стійкості, але при цьому здебільшого використовують функціональний підхід, що зумовлено їхнім виділенням за функціональними сферами підприємства. Способи ж одержання узагальнювальної оцінки відріз-

няються методами включення показників до інтегральної ознаки, що робить оцінювання стійкості усередненим показником експертних оцінок функціональних підсистем підприємства й ускладнює інтерпретацію результатів [7].

Мета статті – розробка методики інтегральної оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств з урахуванням ризиків, що спричиняють її зниження.

Виклад основних результатів дослідження. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання трьох взаємозв’язаних завдань. По-перше, слід визначитися зі складниками економічного ризику, до впливу яких сільськогосподарські підприємства є найвразливішими. По-друге, не менш важливим є вибір результативного показника, динаміка якого найповніше відповідатиме поставленому завданню. По-третє, досягнення поставленої мети передбачає розробку покрокового алгоритму розрахунку інтегрального показника економічної стійкості.

Класифікація складників економічного ризику передбачає їхній розподіл за функціональною ознакою на виробничі, ринкові, фінансові й ризики персоналу. До переліку ризиків зниження економічної стійкості нами включено природно-кліматичний, ринковий і кредитний. Доцільність урахування першого з них підтверджується результатами численних досліджень. Зокрема, за даними ННЦ ІАЕ, унаслідок невідповідності кліматичних умов потребам рослин недобір урожаю зернових культур у зоні Лісостепу може становити 15–25%, цукрових буряків –

© О.В. Олійник, О.В. Клєпчева, 2014

16–24% [8]. При цьому в ролі показника, що характеризує вплив цього ризику, був використаний індекс змін гідротермічного коефіцієнта Г.Т. Селянинова [9].

Не менш вагомим є вплив ринкового ризику, що зумовлений можливістю зниження цін на аграрну продукцію або зростання цін на матеріальні ресурси [10]. При цьому вплив складника ринкового ризику, пов'язаного з коливаннями цін на агропродовольчому ринку, прямо позначається на кінцевих результатах діяльності агроформувань, про що показує значення коефіцієнта кореляції між показником виходу чистої продукції й індексом цін на сільськогосподарську продукцію, значення якого за період 2001–2012 років становило 0,725. З іншого боку, коливання цін на матеріально-технічні ресурси обернено впливає на результативні показники, оскільки зростання цін зумовлює зменшення чистого продукту, внаслідок чого значення коефіцієнта кореляції між індексом цін на промислову продукцію та виходом чистого продукту становило в сільськогосподарських підприємствах -0,890.

Включення кредитного ризику, пов'язаного з одержанням, розміщенням і використанням позикових фінансових ресурсів, було викликано вагомістю їхнього залучення для забезпечення безперервності аграрного виробництва. У свою чергу користування позиковими коштами на платній основі зумовлює зростання собівартості та зниження величини результативних показників, унаслідок чого значення коефіцієнта кореляції між відсотковими ставками і виходом чистої продукції мало від'ємне значення: -0,811. Але величина цього коефіцієнта визначає необхідність урахування ризику під час оцінки економічної стійкості.

Наступним кроком став вибір найрезультативнішого показника, динаміка й коливання якого здатні достовірно охарактеризувати економічну стійкість підприємства. Для оцінки її рівня, поряд із традиційними показниками ефективності (прибуток, рівень рентабельності, чистий грошовий потік тощо), доцільним є використання показника чистої продукції. Остання як "новостворена вартість" – найважливіша складова виробленої валової продукції підприємства, що харак-

теризує економічну ефективність виробництва" [11, с. 169], має важливе значення для забезпечення відтворювального процесу, оскільки включає у себе фонди споживання і нагромадження. Важливим моментом у його виборі є те, що до складу останнього одночасно включають прибуток, оплату праці й орендну плату за земельні паї [12]. А тому стає зростання всіх елементів чистої продукції має доводити про поліпшення економічного стану та рівня добробуту всіх задіяних в аграрному виробництві сторін – власників агроформувань, працівників і землевласників.

На нашу думку, оцінити економічну стійкість сільськогосподарського підприємства можна лише за наявності стресових умов. Так, аналіз динаміки гідротермічного коефіцієнта показав його зростання у 2001–2004, 2007–2008, 2010–2011 роках, що вказує на зниження погодно-кліматичного ризику за ці проміжки часу. У зазначені роки підприємство досягало приросту чистого продукту завдяки високій ефективності його функціонування, але рівень економічної стійкості за таких обставин був не досить високим через несприятливий вплив погодних умов. Проте, незважаючи на несприятливі кліматичні умови 2005–2006, 2008 і 2011 років, підприємство примножило виробництво чистої продукції, що довело про високий рівень як економічної ефективності його, так і стійкості. Отже, слід констатувати, що принципова відмінність між економічно стійким та нестійким підприємствами за наявності однакових за силою впливу стресових умов полягає у величині й напрямі змін його чистого продукту. А тому за рівних інших умов вищу економічну стійкість матимуть підприємства з найвищим приростом чистого продукту в несприятливих умовах.

Але проблема оцінки економічної стійкості саме і полягає в тому, що однакові умови функціонування у реальному житті є більше випадковістю, ніж правилом. При цьому неоднаковими є як сила впливу ризику, так й умови функціонування підприємств у попередніх періодах. А тому доцільним є визначення не лише величини відхилення значень чистого продукту від його рівня у попередньому році, а також відносного приросту

(зниження) чистого продукту з розрахунку на одиницю приросту показників, що характеризують рівень впливу окремих ризиків. Наприклад, для оцінки стійкості підприємства до впливу ринкового ризику доцільним є визначення відсоткового приросту (зниження) чистого продукту на 1% зниження цін на сільськогосподарську продукцію. Такий підхід у науці не новий. Зокрема, у вищій математиці для оцінки відносного приросту (зниження) вихідного значення функції пропорційно до зростання аргументу застосовують коефіцієнт еластичності, який визначає граничне відношення зміни функції (y) до приросту незалежної змінної (x) при $\Delta x \rightarrow 0$:

$$E_x(y) = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \left(\frac{\Delta y}{y} : \frac{\Delta x}{x} \right) = \frac{x}{y} \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{x}{y} \cdot y', \quad (1)$$

де $E_x(y)$ – еластичність функції y по x ; Δx – приріст змінної x ; Δy – приріст функції y ; y' – похідна функції y по x .

Еластичність функції $y = f(x)$ показує на скільки відсотків зміниться її значення після зміни аргументу x на 1%. Цей показник використовують під час аналізу попиту і пропозиції. Наприклад, еластичність пропозиції стосовно ціни – коефіцієнт, який показує на скільки відсотків зміниться обсяг пропозиції після зміни ціни на 1%. Якщо коефіцієнт еластичності пропозиції є вищим за одиницю, то пропозицію вважають еластичною, якщо він нижчий від одиниці – нееластичною [13]. Але у нашому випадку коефіцієнт еластичності для визначення стійкості до цінового ризику застосовують, маючи на меті виключно оцінку відносного приросту

(зниження) чистого продукту лише стосовно **зниження** рівня цін на сільськогосподарську продукцію на 1%.

Такий підхід був застосований для визначення еластичності виходу чистої продукції за природно-кліматичним, ринковим і кредитним ризиками. Зокрема, визначаючи еластичність виходу чистого продукту стосовно природно-кліматичного ризику, до знаменника формули (1) був включений відносний приріст (зниження) чистого продукту, а до чисельника – індекс зниження ГТК. Для розрахунку логістичного й кредитного ризиків доцільним є включення до знаменника формули індексів зростання цін на матеріально-технічні ресурси та відсоткових ставок. Ці обставини зумовлюють трансформацію чисельника і знаменника формули (1), а саме включення до першого з них індексу приросту (зниження) чистої продукції, а до другого – показників, що характеризуватимуть рівень деструктивного впливу окремих ризиків:

$$E_x(ЧП) = \frac{I_{ЧП}}{I_p}, \quad (2)$$

де $E_x(ЧП)$ – еластичність виходу чистого продукту; $I_{ЧП}$ – індекс чистого продукту; I_p – індекс зміни показника, що характеризує окремі ризики.

Як показав аналіз динаміки показників, що характеризують рівень впливу окремих ризиків, визначення еластичності виходу чистої продукції за однорічними даними є неможливим, оскільки в жодному році протягом 2002–2012 років вони не проявлялися одночасно (табл. 1).

1. Розрахунок середніх скоригованих ланцюгових індексів ГТК, цін на сільськогосподарську і чисту продукцію для сільськогосподарських підприємств Харківської області у 2002–2012 рр.

Показник	Рік											У середньому
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Індекс ГТК: фактичний	1,29	1,15	1,03	0,64	0,92	1,04	1,05	0,83	1,36	1,20	0,58	0,98
скоригований	1,00	1,00	1,00	0,64	0,92	1,00	1,00	0,83	1,00	1,00	0,58	0,90
Індекс цін на с.-г. продукцію: фактичний	0,87	1,21	1,06	1,08	1,02	1,38	1,10	1,06	1,30	1,14	1,07	1,10
скоригований	0,87	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,99

Індекс чистої продукції на 100 га с.-г. угідь: фактичний	0,87	1,00	0,89	1,23	1,09	2,78	1,17	0,87	1,71	1,57	1,21	1,21
скоригований за ризиками: природно-кліматичним	1,00	1,00	1,00	1,23	1,09	1,00	1,00	0,87	1,00	1,00	1,21	1,03
маркетинговим	0,87	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,99

Тому доцільним є визначення еластичності виходу чистого продукту за окремими ризиками за багаторічними даними. На підставі аналізу рядів ланцюгових індексів ГТК і цін на сільськогосподарську продукцію визначили періоди, коли аграрному виробництву на Харківщині були притаманні природно-кліматичний та маркетинговий ризики. Зокрема, вплив першого на діяльність агроформувань спостерігали у 2005, 2008, 2011 роках, а вплив другого – лише у 2002 році.

Далі постало завдання елімінувати вплив на результати розрахунків років, в яких значення індексів ГТК і цін на сільськогосподарську продукцію показувало б відсутність відповідних ризиків. На підставі аналізу даних таблиці 1 було визначено відсутність природно-кліматичного ризику в 2002–2004, 2007–2008, 2010 і 2012 роках та ринкового ризику у 2003–2012 роках. Для визначення еластичності виходу чистої продукції за цими ризиками дані за роками, коли значення відповідних ланцюгових індексів свідчило про зростання ГТК або цін на сільськогосподарську продукцію, було замінено на одиницю. При цьому індекси виходу чистого продукту в ці роки також симетрично прийняли за одиницю.

Для скоригованих рядів ГТК, цін на сільськогосподарську продукцію й чистого продукту на 100 га сільськогосподарських угідь за формулою середньої геометричної було визначено їхні середні індекси. З'ясовано, що протягом досліджуваного періоду середня величина спадів ГТК і цін на сільськогосподарську продукцію становила 10,0 та 1,2% відповідно. Скоригований середній приріст чистого продукту для визначення еластичності виходу за природно-кліматичним ризиком дорівнював 2,9%, а за ціновим – спостерігалось щорічне зниження на 1,2%. На підставі цього еластичність виходу чистої продукції за природно-кліматичним ризиком була 1,143 (1,029/

0,900), а за ринковим – 1,001 (0,989/0,988). Таким чином, можна стверджувати про спроможність сільськогосподарських підприємств протистояти як природно-кліматичному так і маркетинговому ризикам. Але при цьому у разі зниження ГТК на 1 % вихід чистого продукту все одно зросте на 1,1%, а якщо знизиться середній рівень цін на сільськогосподарську продукцію на 1%, то чистий продукт на 100 га сільськогосподарських угідь знизиться на 0,9%, але темп зниження виходу чистого продукту буде повільнішим стосовно таких самих темпів для цін.

Аналогічний підхід був застосований для визначення коефіцієнтів еластичності виходу чистого продукту за ризиком зростання цін на матеріально-технічні ресурси і відсотковим ризиком. Порядок трансформації індексних рядів чистої продукції і значень показників, що характеризують рівень цих ризиків, був дещо іншим. Оскільки їхня наявність веде до зростання цін на матеріально-технічні ресурси або збільшення відсоткових ставок, то на одиницю були замінені індекси показників, що вказували на їхнє зниження. Після цього індекси виходу чистого продукту у ці роки також були симетрично замінені на одиницю. Встановлено, що еластичність виходу чистої продукції за ціновим ризиком на матеріально-технічні ресурси дорівнює 1,025 (1,206/1,177), бо протягом 2002–2012 років середнє зростання цін становило 17,7%, при цьому на 20,6% зріс скоригований за даним ризиком приріст виходу чистої продукції у ці ж роки. Еластичність виходу чистої продукції за кредитним ризиком дорівнювала 1,010 (1,017/1,007) унаслідок того, що впродовж цього ж періоду відсоткові ставки зростали на 0,7% за рік, а середній скоригований за кредитним ризиком приріст виходу чистої продукції у ці роки становив 1,7% за рік. Отже, одержані результати показали, що в разі зростання цін

на матеріально-технічні ресурси або відсоткових ставок на 10,0% величина приросту чистого продукту становитиме – відповідно 10,2 і 10,1%.

Для узагальненої оцінки резистентної¹ спроможності сільськогосподарських підприємств було запропоновано визначення інтегрального коефіцієнта еластичності виходу чистої продукції за формулою середньої арифметичної зваженої:

$$E_i(\text{ЧП}) = \sum_{k=1}^n f_x E_x(\text{ЧП}), \quad (3)$$

де $E_i(\text{ЧП})$ – інтегральний коефіцієнт еластичності виходу чистої продукції; $E_x(\text{ЧП})$ – часткові коефіцієнти еластичності виходу чистої продукції; f_x – питома вага часткових коефіцієнтів еластичності виходу чистої

продукції; k – кількість ризиків втрати економічної стійкості ($k = 1 \dots 4$).

Для визначення питомої ваги окремих коефіцієнтів еластичності було проведено опитування експертів – провідних науковців ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, що дало змогу встановити ваговий коефіцієнт на рівні 0,3 для еластичності за природно-кліматичним і ринковим та 0,1 – за кредитним ризиками. У процесі оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств за допомогою інтегрального коефіцієнта еластичності виходу чистої продукції можливе істотне варіювання його значень для окремих підприємств, що зумовило необхідність розробки шкали тлумачення його значень (табл. 2).

2. Тракткування значень інтегрального коефіцієнта еластичності виходу чистого продукту

Діапазон значень	Рівень економічної стійкості сільськогосподарського підприємства
0	Не провадило господарської діяльності у досліджуваному періоді
0,001–0,999	Є економічно нестійким
1,000 і вище	Є економічно стійким

Апробація обґрунтованого інтегрального показника економічної стійкості на матеріалах сільськогосподарських підприємств Хар-

ківської області (табл. 3) показала його високу надійність.

3. Економічна стійкість виробництва чистої продукції в окремих сільськогосподарських підприємствах Харківської області у 2007-2012 рр.

Підприємство	Чиста продукція на 100 га с.-г. угідь, тис. грн						Темп приросту, %	Коефіцієнт залишкової варіації, %	Інтегральний коефіцієнт економічної стійкості
	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.			
ПСП "Компакт" (Близнюківський р-н)	4,6	34,7	40,2	59,5	249,4	331,5	14168	53,8	1,71
СТОВ "Шийківське" (Борівський р-н)	11,1	12,6	82,6	50,7	248,0	234,9	459,5	51,7	1,66
ТОВ "Агросервіс-ЛТД" (Чугуївський р-н)	135,8	72,8	136,2	180,3	186,8	241,9	19,3	21,3	1,14
ПСП "Вільшанське" (Дворічанський р-н)	66,6	32,9	59,2	52,0	161,5	218,1	48,7	47,9	1,14
ТОВ СП "Україна" (Зміївський р-н)	50,1	73,9	47,8	83,7	79,8	12,3	-7,7	50,2	0,78
ТОВ "Харківський кінний завод" (Харківський р-н)	135,4	153,6	115,2	58,9	62,8	67,4	-14,1	23,2	0,68
Разом по області	75,6	70,6	63,2	113,0	175,2	217,7	40,6	25,8	1,10

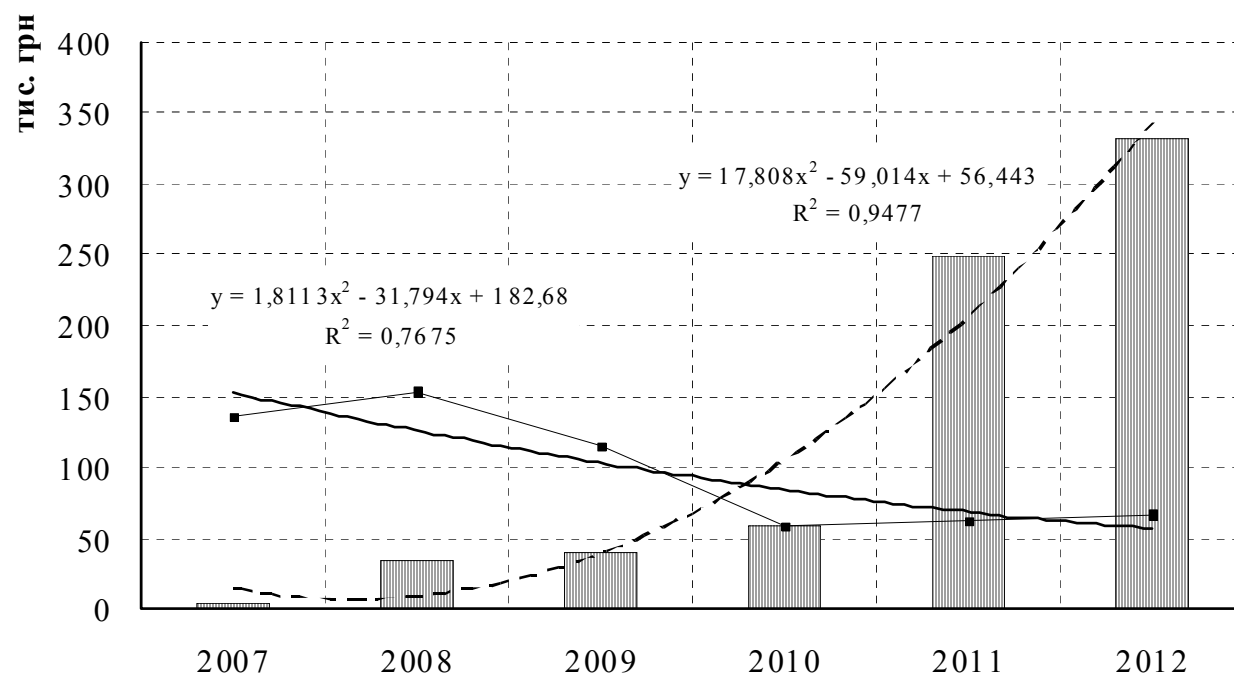
Було встановлено, що значення коефіцієнта еластичності виходу чистої продукції для

окремих агроформувань Харківської області коливалося від 0,68 до 1,71. Зокрема, господарством з найвищою еластичністю і стійкістю виходу чистого продукту на 100 га сільськогосподарських угідь з-поміж 247 досліджуваних агроформувань Харківської обла-

¹ Резистентність (від лат. *resistentia* – "опір", "протидія") – стійкість, опірність і несприйнятливність до будь-яких факторів зовнішнього впливу.

сті було визнане ПСП "Компакт" Близнюківського району, у динаміці чистого продукту якого жодного разу протягом періоду

дослідження не спостерігалось спадів, а відхилення від лінії тренду були мінімальними (рис.).

- Динаміка чистого продукту на 100 га с.-г. угідь у ПСП "Компакт" Близнюківського р-ну
- Динаміка чистого продукту на 100 га с.-г. угідь у ТОВ "Харківський кінний завод" Харківського р-ну
- - - Параболічний тренд чистого продукту на 100 га с.-г. угідь у ПСП "Компакт" Близнюківського р-ну
- Параболічний тренд чистого продукту на 100 га с.-г. угідь у ТОВ "Харківський кінний завод" Харківського р-ну

Економічна стійкість виходу чистого продукту з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь в окремих сільськогосподарських підприємствах Харківської області у 2007-2012 рр.

Найменш стійким виявилось ТОВ "Харківський кінний завод" Харківського району, в якого основним чинником низької еластичності виходу чистого продукту є його спадна динаміка. Про це показує від'ємне значення темпу її приросту: -14,1%.

Висновки. На підставі проведеного дослідження обґрунтовано доцільність інтегральної оцінки економічної стійкості сільськогосподарського підприємства з використанням еластичності виходу чистого продукту в несприятливі періоди. Запропонована методика уможливила одержати достовірну оцінку рівня економічної стійкості за рахунок порівняння динаміки результативного показника з реальними ризиками, які притаманні сільськогосподарському виробництву. Доцільність вибору у ролі результативного

показника для оцінки рівня економічної стійкості чистого продукту впливає з її економічної сутності, яка повною мірою віддзеркалює обсяг створеної доданої вартості й справедливості її розподілу між усіма учасниками процесу відтворення. Апробація обґрунтованого методичного підходу на матеріалах сільськогосподарських підприємств Харківської області показала високу його надійність. На підставі оцінки рівня еластичності виходу чистого продукту встановлено, що найбільш стійким у 2007–2012 роках було ПСП "Компакт" Близнюківського, а найменш стійким – ТОВ "Харківський кінний завод" Харківського району, для яких значення коефіцієнта еластичності виходу чистого продукту становило 1,71 і 0,68 відповідно.

Список використаних джерел

1. Анохин С.Н. Основы экономической устойчивости промышленных предприятий в рыночной экономике / С.Н. Анохин. – Саратов: СГТУ, 2000. – 44 с.
2. Аранчій В.І. Інтегральні підходи до оцінювання економічної стійкості аграрних підприємств / В.І. Аранчій, М.О. Удовіченко // Наук. пр.. Полтав. держ. аграр. акад. – Полтава: ПДАА, 2012. – С. 10-15. – (Спецвип.).
3. Брянцева И.В. Экономическая устойчивость предприятия: сущность, оценка, управление / И.В. Брянцева. – Хабаровск: Хабаров. гос. техн. ун-т, 2007. – 150 с.
4. Злобин Б.К. Концепция экономической устойчивости хозяйственных систем / Б.К. Злобин. – М.: Экономика, 2000. – 450 с.
5. Стратегическое управление организационно-экономической устойчивостью фирмы. Логистикоориентированное проектирование бизнеса / А.Д. Канчавели, А.А. Колобов, И.Н. Омельченко [и др.]; ред. А.А. Колобов, И.Н. Омельченко. – М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2001. – 600 с.
6. Хорев А.И. Управление организационно-экономической устойчивостью хлебопекарных организаций / А.И. Хорев, А.Н. Полозова, Н.В. Фролова. – Воронеж: Центр. – чернозем. кн. изд-во, 2002. – 200 с.
7. Шатунова Т.А. Показатели оценки экономической устойчивости промышленных предприятий / Т.А. Шатунова // Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. – 2007. – № 2(108). Ч. 1. – С. 238–264.
8. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: інформ.-аналіт. зб. ; за ред. П.Т. Саблука [та ін.]. – К., 2002. – 648 с.
9. Лосев А.П. Агрометеорология: учеб. / А.П. Лосев, Л.Л. Журина. – М.: Колос, 2004. – 300 с.
10. Окландер М.А. Маркетингова цінова політика / М.А. Окландер, О.П. Чукурна. – К.: Центр навч. літ-ри, 2012. – 240 с.
11. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
12. Олійник О.В. Державна підтримка у забезпеченні економічної стійкості сільськогосподарських підприємств / О.В. Олійник, Т.В. Калашнікова, О.В. Клепчава // Економіка АПК. – 2014. – № 2. – С. 51.
13. Вища математика / К.Г. Валєєв, І.А. Джалладова, О.І. Лютий [та ін.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 606 с.
14. Altman E.I. Financial Ratios, Discriminant Analysis, and the Prediction of Corporate Bankruptcy / E.I. Altman // Journal of Finance. – September 1968. – P. 589-609.
15. Altman E.I. Zeta Analysis: A New Model to Identify Bankruptcy Risk of Corporation / E.I. Altman, R.G. Haldeman, P. Narayanan // Journal of Banking and Finance. June 1977. – P. 29-54.
16. Beaver W.H. Market Prices, Financial Ratios and the Prediction of Failure / W.H. Beaver // Journal of Accounting Research. 1968. – № 2. – P. 179-192.
17. Competition in agriculture: the United State in the World Market / D. Colyer, P.L. Kennedy, R.P. Krugman et al. – NY.: Food Products Press, 2000. – 323 p.
18. Daly H.E. For the common Good / Daly H.E., J. Cobb Jr. – Boston: Beacon Press, 1994. – 534 p.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2014 р.

*

УДК 631.15.017.3

*М.М. КРОПИВКО, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник, докторант
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

Мотивація як основний чинник розвитку господарств населення

Постановка проблеми. Протягом тривалого періоду діяльності господарств населення приділялася значна увага як учених економістів, так і органів державної влади й місцевого самоврядування. Виникнувши ще у першій половині XVII ст. та пройшовши складну еволюцію, ці господарства нині провадять

свою діяльність у виробничій, а також невиробничій сферах сільського господарства. При цьому діяльність господарств населення суттєво впливає як на забезпечення продовольчої безпеки нашої країни, так і розвиток та збереження українського етносу.

Водночас ще й нині ведуться наукові дискусії щодо визначення форм цих господарств, їх місця та ролі у подальшому розвитку сільського господарства України.

© М.М. Кропивко, 2014